

İNSAN ODAKLI DÜNYANIN SONUNA GELİRKEN

YAZI VE FOTOĞRAFLAR:

Cantay GÖK

mcantaygok@gmail.com

Her şeyin merkezine insanı koyarak şekillendirdiğimiz dünyanın sonuna hızla yaklaşıyoruz. Soru şu: Bunu kendimiz isteyerek güzellikle mi yapacağız, yoksa doğanın acı bir şekilde yapmasını mı bekleyeceğiz?

Bundan 52 yıl kadar önce dünyaya geldiğimde, dünya insan nüfusu yaklaşık 3,5 milyar kadamış. Ellili yaşlarımda bu rakam hızla 8 milyara doğru ilerliyor. Bu süreçteki teknolojik gelişmelerden nasibini fazlasıyla alan tıp alanındaki ilerlemelerle birlikte ortalama insan ömrünün hızla uzadığını gördük. Yine aynı süreçte teknolojik gelişmeler ülkeler arası ticareti hızla artırdı. Yeni ortaya çıkan ürünler, ticaretin kolaylaşması, taşımacılığın hızlanması ve yaygınlaşması ile birlikte, ülkelerin genel olarak refah seviyesinin artışı bireylerin tüketim sürecini hızlandırdı ve artırdı. Bu süreçte insan nüfusu en az 2 kat artarken tüketim çok daha fazla arttı. Genel olarak tüm dünyanın benimsediği ekonomik modelimiz de bu tüketim konusunda üzerine düşeni fazlasıyla yaptı. İkinci dünya savaşı sonrasında adeta patlama yapan ekonomik büyüme ve bu büyümeyi sağlayan model, insanları adeta büyülemişti. Neredeyse hiç kimse bu işin nereye varacağı konusunda düşünmüyordu. Ama birçok ülkeye refah, mutluluk getiren bu durumun ağır bir bedeli olacağını fark edilmesi çok uzun sürmedi. Ekonomik büyümemizin, refah artışımızın çevresel ve iklimsel sonuçları ortaya çıkmaya başladı. Yine teknolojik gelişmenin bir eseri olan internet ve uzantısı

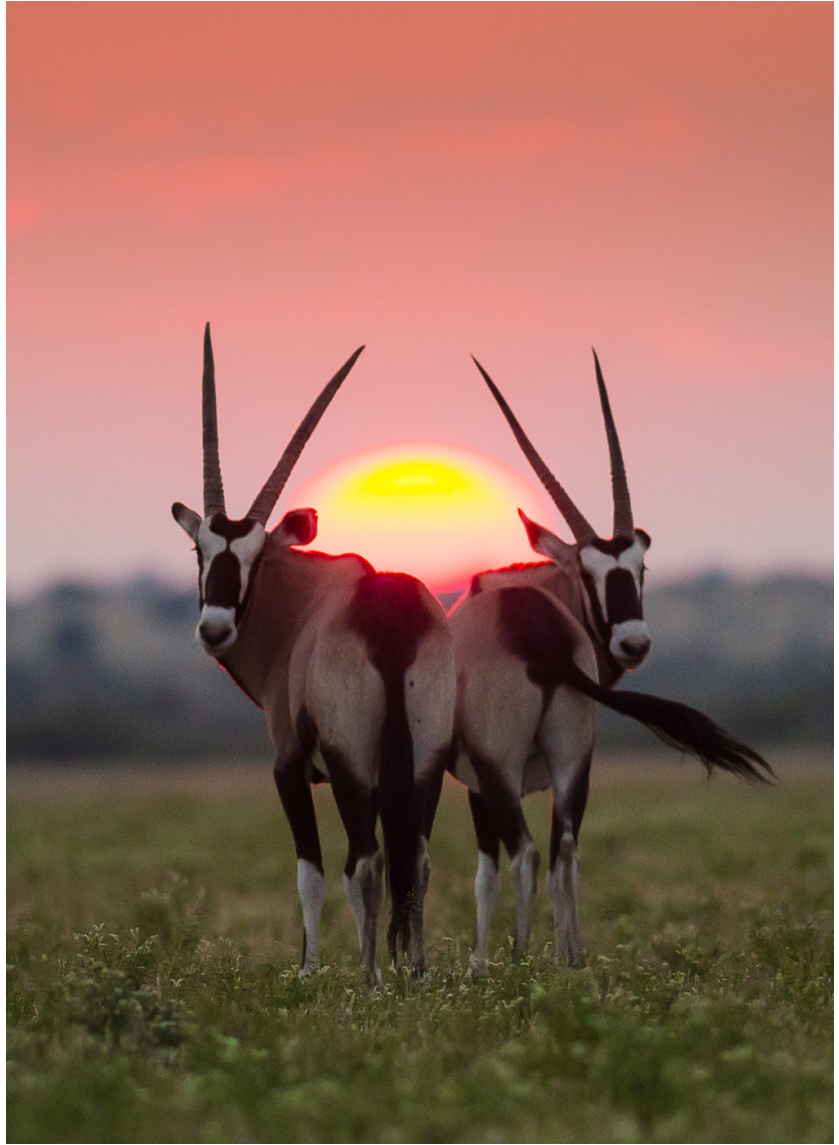
sosyal medya ile dünyanın her yerinde neler olup bittiğini daha fazla insan görmeye, öğrenmeye başladı.

Dünya Doğayı Koruma Vakfının (WWF-World Wildlife Fund) son yıllarda yayınladığı raporlarda 1970 yılından bu yana dünyadaki yaban hayatın en az %60'ının yok olduğu belirtiliyor. Birkaç örnek verirsem; ben doğduğumda sayıları 250 binden fazla olan Afrika aslanlarının sayısı 20 bine, sayıları 100 binlerle ifade edilen kaplanların sayısı 3 bine, yine sayıları eskiden milyonlarca ifade edilen gergedanların 25 bine, fillerin nüfusu 400 bine gerilemiş durumda. Denizlerdeki balık stoklarının yarısının ikinci dünya savaşından bu yana yok olduğu söyleniyor. Ormansızlaşma tüm hızıyla devam ediyor. Amazonlar, Güney Asya'nın ve Orta Afrika'nın yağmur ormanları hızla yok oluyor. Son birkaç on yılda hızla yaygınlaşan kullan-at kültürümüz, nehirleri, denizleri, okyanusları adeta birer plastik çöplüğüne döndürmüştür. Bütün bunların yanında belki de hepsinden daha kötüsü küresel iklim değişikliği adı altında, çoğu kişinin anlamakta sıkıntı çektiği dev bir problem hızla üzerimize gelmekte. Bir süredir, çok olmasa da dünyanın konuştuğu, son aylarda ise Greta Thunberg adıyla birlikte daha sık

gündeme gelen bir kavram bu. Ancak bilim insanlarının 19. yüzyıldan beri araştırdığı, özellikle 1970 yıllardan itibaren bilim camiasının üzerinde yoğunlaştığı bir olaylar zinciri... Kısacası dünyadaki insanların adını bile duymadıkları zamanlarda bile bilimin kafa yorduğu bir konu. Ancak bu yazının devamı bununla ilgili değil. Bağlantılı, ama daha çok ahlaki evrimimiz, vicdani değerlerimiz ve bunun dünyamızı nasıl şekillendirdiği ile ilgili.

Yukarıda söylediğim gibi internet ve sosyal medyanın gelişimi ile birlikte dünyada olan bitenler konusunda daha çok insanın bilgisi olmaya başladı. Kaçınılmaz olarak az önce bahsettiğim çevre tahribatı, daha çok insanın etki ve tepki gösterdiği bir konu olmaya başladı. Çevre hassasiyeti, çevrecilik daha çok insanın gündeminde yer almakta. Ancak giderek artan bu çevre hassasiyetine rağmen bence insanların hâlâ büyük oranda görmedikleri ya da görmezden geldikleri bir konu var. Bu dünyayı bizimle paylaşan, bizim gibi gören, duyan, korkan, acı çekme yetisine sahip canlılar. Hayvan deyip geçtiğimiz, bazen hikâyelere ve efsanelere konu edip yücelttiğimiz, bazen de en ağır aşağılama sözcüklerine konu olan hayvanlar.

Her yıl dünya üzerinde 70 milyardan fazla çiftlik hayvanının kafasını gövdesinden ayırıyoruz. Trilyonlarla deniz canlısını havasızlıkla boğuyor, milyonlarca uçan, karada koşan canlıyı spor adı altında katlediyoruz. Gittikçe yaygınlaşan, standart hale gelen endüstriyel üretimde çiftlik hayvanlarının çoğu kısacık ömürlerini, kapalı mekânlarda, ayakları toprağa bile değmeden,

bir kere bile güneşi görmeden geçirip, kimyasallara bulanmış yemlerle beslenip sonunda topluca katlediliyorlar. Nazi toplama kamplarına yakışır kafeslerden kesim bantlarına uzanan yolculuklarının en güzel ânı, çektikleri acıların son bulduğu kafalarının gövdelerinden ayrıldığı o son an... Üstelik artan nüfus ve talebi karşılamak adına, bu hayvanları beslemek için sürekli yeni otlaklar açmak ve yem yetiştirecek tarlalar oluşturmak için doğal alanları hızla yok edip oralarda yaşayan yaban hayatı da yok ediyoruz.

Bazılarımız hala çiftlik hayvanlarının otlaklarda özgürce otladığını, derelerden su içtiğini, kuzuların, buzağuların mutlucu annelerinin et-

rafında koştuğunu zannediyor. Hayvancılık endüstrisi reklamlarında böyle göstermeye devam ediyor. Reklamlarda hep mutlu inekler, tavuklar var. Ama artık gerçek bu değil. Tabii ki bunlar da var, ama bugün tüketilen hayvansal ürünlerin çoğu böyle elde edilmiyor.

Bazılarımız ise aslında ne olup bittiğini, kapalı duvarlar arkasında neler olduğunu biliyor. İşte sorun da burada başlıyor. Söz konusu insan olduğunda özgürlükten, adaletten bahsedenler, hakkı hukuku dilinden düşürmeyenler, ırkçılığa sömürüye zulme karşı duranlar, sıra insan dışı hayvanlara gelince gözlerini sıkıca kapatıp kafalarını başka yöne çeviriyorlar. Çoğuna gereksiz, hatta

alay edilecek bir konuymuş gibi geliyor. İnsan hakları demokrasi konusunda sözde gelişmiş batılı ülkelerde hayvanlar en çok zulme uğrayan grubu oluşturuyor. Medeni dediğimiz Kanada her yıl on binlerce yavru foku en kanlı şekilde öldürüyor. Kültürlerine imrenilen Japonlar, belki de insan dışı canlılar içinde en akıllı olan yunusların kimisini öldürüp kimisini ömür boyu köleleştirecek bir sisteme kaynak sağlıyor, bilimsel çalışma yalanıyla hâlâ balinaları öldürüyorlar. Norveç ve Danimarka gibi ülkeler gelenek gibi bahanelerle yunusları balinaları kanlı ritüellerle katlediyor. Bilimin her geçen gün daha çok veriyle önümüze koyduğu gerçekler var. Artık yadsınamayacak şekilde bu canlıların tıpkı bizler gibi gördüğünü, duyduğunu, hissettiğini, korktuğunu, mutlu olduğunu, yavrularını sevdiğini, korumak istediğini ve tıpkı bizler gibi acı çekme yetisine sahip olduklarını biliyoruz. Zekâ derecelerinin bizden düşük olması, onların tümüyle akılsız, duygusuz oldukları anlamına gelmiyor.

Bu konudaki bir diğer çelişki bazı hayvanları sevip dost olarak görürken bazılarını ancak yiyecek olarak görmemiz. Bu çelişki dünya genelinde yaygın olarak karşımıza çıkıyor. Kedi ve köpeği seven, onları arkadaş, hatta ailenin bir ferdi olarak gören oldukça geniş bir kitle var. Bunlar için Uzak Doğu'da kedi ve köpeklerin yiyecek olarak tüketilmesi çok vahşi ve kabul edilemez bir durum. Ama aynı kitle, örneğin Hindistan'da yüz milyonlarca insanın kutsal saydığı inekleri öldürüp yemekte hiçbir tereddüt göstermiyor. Hayvanları çok sevdiğini söyleyip aslında onları yemeyi seviyor.

İnsanlık, Afrika'nın düzlüklerinde koşmaya başladığı günlerden bu yana çok yol aldı. Artık kadınların erkekler için, zencilerin beyazlar için var olmadığını biliyoruz. Yirminci yüzyılda, daha önceki yüz ya da bin yıllardan farklı olarak teknolojik ve siyasi gelişmelerle birlikte ahlâk anlayışımızda da belirgin farklılıklar gelişti. Ahlaki evrim olarak tabir edebileceğimiz bu

süreçte atalarımız için normal olan birçok davranış, bugün ahlâksızlık, ayıp, hatta suç olarak kabul edilmeye başladı. Atalarımız için suç-ayıp olanlar ise bugün birer hak olarak kabul edilebiliyor. Eskinin doğal bugünün anormali, eskinin anormali bugünün doğalı oldu. Geçmiş yüzyılda insan, kadın, çocuk hakları konusunda çok yol alındı. İnsana, kadına, çocuğa ve ırklara bakışımız zaman içinde nasıl evrildiyse artık insan dışı hayvanlara da bakışımızın evrimle değişme vaktinin geldiği düşüncesindeyim. Çünkü bu değişiklik bizim geleceğimizi şekillendirecek temel konulardan biri. Bugüne kadar haklar, adalet konularında aldığımız yolu daha da ileriye taşıyacak, halen mevcut birçok aksaklığı aşmamızı sağlayacak bir adım.

Cinsiyetçilik ve ırkçılık gibi konuların temelinde kendini, ırkını ve cinsini diğerlerinde üstün görme durumu yatar. Hatta ben, bugün dünyada yaşanan birçok problemin temelinde, kendini bir şeylerden

üstün görme durumunun yattığını düşünüyorum. Bugün hayvanlara davranış şeklimizin temelinde de bu var. İster materyalist Batı düşüncesi olsun ister tek tanrılı dinler olsun, insanı en tepeye koyan düşünce diğer canlılara istediğini yapma hakkını tanıyor. İşte bu kendini üstün görme durumu tıpkı bir hastalık gibi ruhtarımızı kemiriyor. Bu üstünlük duygusu, herkeste farklı tezahür ediyor. Kendini üstün görmeye başlayınca çizginin nerede çekileceği de bilinmiyor. Kimi hayvanlarda çekiyor çizgiyi, ama kimi de daha ileri gidip erkeke kadından, beyaz zenciden, zengin fakirden, X ırkı Y ırkıdan, X dini Y dininden-dinsizden üstün görüyor

kendini. Ben bu düşüncenin sağlıklı olmadığını ve bundan kurtulmamız gerektiğini düşünüyorum, aksi takdirde bu dünyaya huzurun asla gelmeyeceğine inanıyorum.

Zulmetmeyi, sömürmeyi, katletmeyi normalleştirip bunu çocuklarımıza öğreterek yolumuza devam edemeyiz. Her gün yüz milyonlarca hayvanı katlederken çocuklarımıza öldürmenin kötü olduğunu, her gün milyarlarca canlıyı Nazi kamplarında tutsak edip sömürürken zalimliğin kötü olduğunu çocuklarımıza nasıl anlatabiliriz? Gücümüz yettiği için bizden zayıfı ezmeyi, öldürmeyi savunurken, çocuklarımızın vicdanlı iyi birer insan olmasını nasıl

sağlayabiliriz? Kuvvetli olanın zayıf olanı ezmesi üzerine kurulu bir sistemi savunarak savaşların olmadığı, insanların birbirini öldürmediği, kadının, çocuğun ezilmediği bir dünyayı nasıl kurabiliriz? Kendini hayvandan üstün görme düşüncesinin temelindeki, üstün olma ayrıcalıklı olma kibrinden kurtulamazsak ırkçılığa, cinsiyetçiliğe, emek sömürüsüne, kadına-çocuğa şiddete gerçekten nasıl karşı durabiliriz?

Adalet duygusu bir bütündür. Sadece kendi türüne adalet isteyip diğer türlere her türlü adaletsizliği reva görenlerin gerçekten adaletli olduklarına nasıl ikna olabiliriz?

Bugün hayvan yemeyi savunmak, sadece damak zevki için, birçok yalın gerçeğe gözünü kapatmak ve bahanelerin arkasına saklanmaktan geçiyor. Bu eylemin doğal olduğu, atalarımızın da yaptığı, sağlık için gerekli olduğu gibi iddiaların tek bir amacı var: “ama tadı çok güzel” duygusuna bahane bulmak.

Bizler vahşi canlılar değiliz. Artık atalarımız gibi yaşamıyoruz. Bugün geliştirdiğimiz medeniyet ve ahlâk anlayışı doğanın saf yabanıl kanunlarının çoğuna uymuyor, bu nedenle doğal kavramının arkasına da saklanamayız. Her geçen gün daha çok bilimsel çalışma hayvan yemeden daha sağlıklı olacağımızı söylüyor.

Hayvan yemenin getirdiği problemler sadece ahlaki tarafla da sınırlı kalmıyor. Yazının girişinde bahsettiğim çevre problemleri, iklim krizi gibi konularla da doğrudan bağlantılı bir konu. Hayvancılık sektörü, taşımacılık sektörü ile birlikte en fazla sera gazı salımı yapan sektör haline gelmiş durumda; ormansızlaşmanın en önemli aktörü, yaban hayatın baş düşmanı, en çok su tüketen sektörlerden biri. Hayvan hakları savunucularının tamamı çevreciyken, ne yazık ki çevreci olduğunu iddia edenlerin önemli bir kısmı hayvan haklarına duyarsız kalmayı tercih ediyor. Bugün Greta Thunberg’i alkışlayan milyonlar, onun neden vegan olduğu konusuna kafa yormuyor, bunu görmezden geliyor.

Dünya hızla bir kırılma noktasına gidiyor. Her şeyin merkezine insanı koyan ve gerisini umursamayan bu sistemden vazgeçmemiz gerekiyor. Sadece insanı değil tüm yaşamı değer gören bir zihniyet değişikliğine hızla gitmemiz gerektiğini düşünüyorum. Ya insan dışı hayvanlar ve doğa ile birlikte bu dünyada barış içinde yaşamayı öğreneceğiz ya da güçlünün zayıfı ezdiği bu sistem içinde, çocuklarımıza bırakacağımız bu güzel gezegenin ve kendimizin sonuna doğru fütursuz koşumuza devam edeceğiz.

Cantay Gök Kimdir?

1967 yılında Denizli’de doğmuştur. Bornova Anadolu Lisesi ve Ege Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirip aynı fakültede radyoloji ihtisasını tamamlamıştır. Evlidir. İstanbul’da yaşamaktadır. Baltalimanı Metin Sabancı Kemik Hastalıkları Eğitim Araştırma Hastanesinde çalışmaktadır. Bu yazıdaki fotoğraflar, yazarın izni olmadan çoğaltılamaz, kullanılamaz.